

Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
Facultatea de Litere
Departamentul de limbi și literaturi slave

Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea

Anul IV, nr. 1/2015

Editori

Katalin Balázs

Ioan Herbil

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2015

Redactor: **Ioan HERBIL**

Coperta: **Meda Alice BĂLĂ**

Tehnoredactare computerizată: **Mihaela HERBIL**

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. **Liudmyla TKACH**

Universitatea „Yurii Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina

Prof. univ. dr. **Marius I. OROS**

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România

Editură acreditată CNCS – B

© Autorii, 2015

ISSN 2284-9270

Colectivul de redacție:

Departamentul de limbi și literaturi slave:

Lector dr. **Katalin Balázs**

Telefon: 0264/534898, int. 5591

e-mail: balazskaty@yahoo.com

Lector dr. **Ioan Herbil**

Telefon: 0264/534898, int. 5560

e-mail: ivanherbil@yahoo.com

Lucrare finanțată de

UNIUNEA UCRAINENILOR DIN ROMÂNIA

CUPRINS

<i>Profușă / Preface</i>	9/11
--------------------------------	------

Lucrările Simpozionului /*Proceedings of the Symposium*

Lingvistică / *Linguistics*

ZOLTÁN ANDRÁS (Ungaria), <i>К вопросу об авторстве древнерусской повести о Дракуле</i>	13
LIUDMYLA TKACH (Ucraina), <i>Агноніми як предмет антропоцентричної лексикології</i>	24
GUSTAW MICHAŁ AKARTEL (Polonia), <i>Модели, отображающие номинацию лиц по интеллектуальным и психическим способностям в русских и польских социолектах (на материале семантической деривации)</i>	39
SERHII LUCHKANIN (Ucraina), <i>Особенности освещения украинской и русской лингвистики в румынских учебниках по истории языкознания</i>	55
MARIA ANDREI (România), <i>О структуре фразеологических единиц со словом рука / mână в русском и румынском языках</i>	63
MARIANNA LIAVINECZ (Ungaria), <i>Языковые регистры русинского языка Е. Фенцика</i>	76
NATALIA SHATILOVA (Ucraina), <i>Синтаксичні доміпанти як маркери ідіостілію письменника</i>	82
KATALIN BALÁZS (România), <i>Frazeologia ocazională (cu exemple din proza lui Vasili Șukșin</i>	93
LARA KUCHURIAN (Ucraina), <i>Інтерверсивні співвідношення синтаксичних одиниць у паралельних текстах</i>	103
SVETLANA HRYTSENKO (Ucraina), <i>Ініомовна лексика на позначення грошових одиниць та операцій з ними (на матеріалі українських писемних пам'яток XVI-XVII ст.)</i>	116

CRISTINA SILAGHI (România), <i>Particularități ale sistemului verbal într-un grai ucrainean</i>	135
SVETLANA SHABAT-SAVKA (Ucraina), <i>Дискурсивно-жанрові репрезентанти інтенції розмовності: толерантний / атолерантний діалог</i>	148
ADRIAN CHIRCU (România), <i>Slăbiciunea la români. Influența slavă asupra limbii române, pe baza ALR I, I și ALRM I, I (hărțile 62 și 96: Slab 'Maigre')</i>	158
TETIANA HUTSULIAK (Ucraina), <i>Образність як елемент розмовного мовлення і як компонент мовної семантики</i>	174
DAIANA CUIBUS (România), <i>Câteva observații asupra operatorului aspectual din predicatul complex</i>	183
MARIANA YAREMII (Ucraina), <i>Флорономени як об'єкт двомовної лексикографії (на матеріалі „російсько-українського словника” М. Уманця і А. Спілки)</i>	190
MARIA DUMITRESCU (România), <i>Развитие русского языка в сопоставлении с румынским языком (по данным русско-румынского словаря инноваций, май 2013 – май 2014 гг.)</i>	199
LIUDMYLA BORIS (Ucraina), <i>Назви страв у буковинських говірках України та Румунії</i>	209
IOAN HERBIL (România), <i>Trăsături ale sistemelor vocalice în unele graiuri ucrainene din Maramureș</i>	221

Cultură și literatură / Culture and Literature

IRINA ZAYARNAIA (Ucraina), <i>Способы художественной трансформации мистерии в русской поэзии рубежа XX-XXI столетий</i>	237
RAMEL GAFAROV (Rusia), <i>Автор и герой в прозе М.Д. Чулкова</i>	248
NINO KVIRIKADZE (Gruzia), <i>К вопросу о словах-колоративах у Льва Толстого и Томаса Манна</i>	260
DIANA TETEAN (România), <i>Гамлет в русской литературе (на примерах творчества Б. Пастернака, А. Ахматовой, В. Высоцкого)</i>	272
KRISTINIA PALADEAN (Ucraina), <i>Ямбічні розміри у румунській та українській літературах 60-х – 70-х років XIX століття</i>	283

VIKTORIA LEHOVIC'S (Ungaria), «В художественном произведении нет несговорчивых имен...» (на матеріаліе рассказов «Малорос-Європеець» В. Вишниченка и «Кони не вишні» М. Коцюбинського)	295
IVANNA STRUK (Ucraina), Просодичні комунікативні компоненти у драматичному тексті буковинських письменників	305
NATALIA NIAGOLOVA (Ungaria/Bulgaria), Семиотика кабинета в романах И. С. Тургенева	315
ANUSZANNA KALAFATICS (Ungaria), О гастрономических трoпах в прозе Владимира Сорокина	321
OLKSANA LIUBIMOVA (Ucraina), Поліметрія в поетичній творчості західноукраїнських авторів 80-х років XIX століття	328
MIHAELA HERBIL (România), Interferențe literare ale ideii de suflet mort la N. V. Gogol, A. von Chamisso și P. Süskind	336

Dialog intercultural / Intercultural Dialogue

INESA MAKAR (Ucraina), Специальність „Класична філологія” у Чернівецькому університеті за румунського періоду	345
DORIN-IOAN CHIRA (România), Comunitatea lingvistică ucraineană din Marea Britanie	355
ANNA MUSIAŁ (Polonia/România), Słownictwo potoczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego	363
EMIL DUMITRU (România), Familia Cantemir – simbol al culturii române în spațiul rus	369
NATALIA RUSNAK, IULIA RUSNAK (Ucraina), Культурные румынско-украинские контакты в свадебной обрядности северной Буковины	375
CRISTIAN PAȘCALĂU (România), Omul pășind într-un altfel de cosmos. Valențe semiotice ale interacțiunii ființei umane cu forme spațiale inteligente în filmografia lui Andrei Tarkovski	384
JUDIT BARTALIS (România), Роль русского культурного центра в осуществлении культурной миссии университета	401

Teoria și practica traducerii / Translation Theory and Practice

SANDA MISIRIANȚU (România), „Habarnam în Orașul Soarelui”: numele personajelor, în două traduceri existente în limba română	404
---	-----

ОБРАЗНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ І ЯК КОМПОНЕНТ МОВНОЇ СЕМАНТИКИ

Тетяна Гуцуляк

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна
t.gutsuliak@gmail.com

Abstract. Figurativeness as an Element of Multilingual Talking and as a Component of Linguistic Semantics. The article deals with figurative and metaphorical peculiarities of the multilingual language that have been consolidated in its writing, notably in dialogic talking of artistic texts' characters. It has been demonstrated that within the multilingual language metaphor carries out not only aesthetic, but the communicative function as well. Typical signs of Ukrainian's multilingual language – usage of figurative predicates, that indicate different spheres of human being, expressing in verbal metaphors are described.

Живе розмовне мовлення формує центр кожної мови, у якому найбільш повно відображена наївна щоденно-побутова картина світу її носіїв. „Побутово-розмовне мовлення, на думку Л. Масенко, має наддіалектний загальнонаціональний характер. Водночас до нього легко проникають елементи вузько локальних утворень – територіяльних діалектів, а також соціолектів, жаргонів, арго” [16].

Польський мовознавець Є. Бартмінський вказує на переважання розмовного стилю над іншими й пояснює це кількома причинами. Передусім це перший різновид використання мови, яким оволодіває людина і яким послуговується більшість мовців. Проте головною перевагою є те, що розмовний стиль містить набір основних форм і смислів, пов'язаних з потребами людини [3: 39]. У деяких сучасних мовознавчих розвідках сформувався навіть термін категорія розмовності, який використовують поряд з поняттями розмовна мова, розмовне мовлення, розмовний стиль, розмовний різновид використання мови [15].

В українській лінгвостилістиці розмовна мова як функціональний різновид загальнонаціональної мови впродовж тривалого часу привертала її привертає увагу дослідників. Аналіз історіографії вивчення розмовної мови, здійснений С. Бибики [5], засвідчує, що всебічне дослідження лексико-фразеологічних, фонетико-інтонаційних, синтаксичних та інших особливостей української усної літературної мови припадає на 60 – 80-ті рр. ХХ ст. Упродовж цього періоду вийшли праці Д. Баранника, С. Дудика, Г. Іжакевич, Л. Коробчинської, М. Пилинського, І. Чередниченка та ін., а також кілька важливих наукових збірників: „Закономірності розвитку українського літературного мовлення” (Київ, 1965); „Українське усне літературне мовлення” (Київ, 1967); „Взаємодія усних і розмовних стилів мови” (Київ, 1982).

Оскільки притаманні цьому розмовному мови можна виділити наступні: використання розмовної лексики і фразеології; використання лексем з особливим значенням для позитивної чи негативної оцінної характеристики; зустрічання коротких синтаксичних конструкцій; експресивне інтонування [11: 560]. Досліджуючи особливості російського розмовного мовлення, І. Бочко вивокремлює ще ознаку невимушеності спілкування, що дає змогу мовці уникати строгого дотримання узусу, рамок граматичної правильності і в такий спосіб вдаватися до творчості, тому мовці часто будують мовлення з прохвилюваннями на жарт, мовну гру, використовують естетичні моменти [13: 28]. Розмовна мова може реалізовуватися в усній і писемній формах, про що свідчать у працях І. Чередниченка, Д. Баранника, С. Бирик та інших. Писемна розмовна мова – це графічна фіксація живої мови в художній літературі (чи інколи в публіцистиці) у діалогічній чи монологічній розповідній формах з використанням ритмомелодики та кінетичних засобів спілкування [5: 280]. У художніх текстах розмовну мову використовують як стилістичний прийом для індивідуалізації мови персонажів. Загалом у художньо-белетристичному мовленні, на думку Ф. Бацевича, наявні експресивні одиниці всіх мовних рівнів, що забезпечують емоційно-образний вплив на читача [4: 220]. Дослідник стверджує, що, з-поміж інших, найважливішими комунікативними якостями мовлення є виразність, емоційність, образність, багатство додаткових відтінків значень [4: 222]. Усі ці особливості насамперед втілені в діалозі, „у якому найбільш оригінально виражена комунікативна функція мови” [15: 92]. На думку Є. Бартмінського, розмовність є не тільки поверховим явищем, що проявляється в мові, воно міститься й у сфері значень, у способі сприйняття мовності й навіть у сфері поведінки людини [3: 40].

Для досягнення успішної комунікації мовець добирає найбільш ефективні мовні засоби, з-поміж яких важливу роль відіграють експресивно-образні одиниці. Образно-предметне сприйняття навколишнього світу є універсальною властивістю мисленнєвої діяльності людини, фундаментальною властивістю людської свідомості створювати (формувати) уявлення про довкілля. Тому образність, закріплена в метафорично-переносних значеннях чи вживаннях слів, в образних фразеологічних зворотах, є притаманною властивістю всіх сфер функціонування української мови (не тільки художнього мовлення, але й розмовного, публіцистичного та наукового).

У монографії „Русская разговорная речь: лингвистический анализ и проблемы обучения” російська дослідниця О. Земська спростовує тезу про те, що образність, метафоричність не властиві розмовному мовленню: „Це зовсім неправильно. У розмовному мовленні є не тільки індивідуальні чи колективні (запозичені із кодифікованої літературної мови чи жаргонів) метафори, але й типово розмовні метафори, міститься велика низка слів з переносними, метафоричними значеннями. Метафоризація охоплює цілі групи слів одного семантичного пласту” [13: 41]. Ґрунтовне дослідження образних особливостей російського розмовного мовлення представлено в праці

Д. Яхіної, у якій авторка стверджує, що сучасне мовлення не позбавлено яскравості, емоційності, образності, яка, як правило, реалізується за допомогою метафор і порівнянь. Для розмовного мовлення притаманні стереотипні метафори й порівняльні звороти, відомі й зрозумілі всім учасникам комунікації [20].

Попри значний доробок української лінгвостилістики щодо вивчення особливостей як усної, так і писемної розмовної мови, окремих досліджень, які б описували образну специфіку цього різновиду загальнонаціональної мови, поки що небагато. Більшість праць спрямовані на аналіз розмовно- побутових фразеологізмів в усному мовленні та художньо-белетристичному стилі [14; 17]; на дослідження говіркової фразеології [19]. Окремі статті пов'язані з характеристикою емоційно-оцінної, емоційно-експресивної, образної лексики діалектного мовлення [7; 9; 10; 18].

Предметом нашого зацікавлення послужили образні-метафоричні особливості розмовної мови, закріплені в її писемній формі, а саме в діалогічному мовленні персонажів прозових художніх текстів.

Джерельною базою обрано тексти художньої літератури ХІХ-ХХ ст. та матеріали „Словника української мови” в 11-ти томах (далі СУМ).

Образні особливості розмовного мовлення виявляються передусім у його метафоричності, а саме в добиранні автором художнього тексту лексем, висловів з переносно-метафоричним значенням. Передусім це такі мовні одиниці, що мають традицію вживання в розмовному мовленні з певним семантичним наповненням і образно-метафоричний зміст яких закріпився в лексико-семантичній системі української мови. У СУМі лексеми такого типу зафіксовані з позначками *перен.*, *розм.* Окрім цього, мовлення персонажів містить експресивно-образне вживання слів, що притаманне тільки для розмовної сфери й не відображене в лексикографічних працях. Це можна пояснити тим, що для деяких типів номінації, за спостереженнями О. Земської, притаманна миттєвість, випадковість, коли називання особи чи предмета враховує таку їхню особливість, яка є важливою для певного акту спілкування [13: 48].

Формування образно-метафоричного змісту лексичних одиниць у процесі спілкування підпорядковане намірам мовця дати оцінку елементові дійсності, підкреслити його особливі ознаки, важливі для мовця, чи виокремити такі, що видаються йому нестандартними або нетиповими. У створюваному висловленні, на думку Н. Гуйванюк, мовець відображає не лише одне повідомлення про якусь подію, а й додаткові повідомлення, пов'язані з ситуацією мовлення й комунікативним завданням, з різними ускладнюючими смислами прагматичного характеру. Мовець здійснює як вибір синтаксичної конструкції, так і вибір слів для її заповнення [8: 91].

Таким чином, у висловленні метафора постає як така семантико-синтаксична одиниця, значення якої зумовлене контекстом і ситуацією

і також зафіксувати категоріально-драматичних особливостей тих
що влучені в процес метафоризації.

Поширеним способом когнітивно-мовного відтворення дійсності, який
представлений у розмовному мовленні, є **образна предикація**, тобто
використання будь-яких образних предикатних одиниць мови (дієслів,
іменників та дієприкметників, предикативів, предикатних фразеологічних
зворотів), що виконують функцію характеризування позамовних сутностей,
зокрема іменною (референтною) лексикою. Метафорично-образна предикація –
когнітивно-мовний процес надання характеризувальної ознаки, вираженої
словом, певному суб'єктові через зв'язок з ознаками іншого суб'єкта на
основі їхньої подібності. На думку М. Жулькової, специфіка образних
предикативів як знаків вторинної номінації значною мірою визначається саме
соціокультурними чинниками, що впливають на спосіб концептуалізації
конкретного явища дійсності та його місце в мовній картині світу того чи
іншого етносу [12: 4]. У цьому аспекті метафора виконує комунікативну функцію,
тобто значення образно вжитих лексем є комунікативно зумовленим і
пов'язане з такими параметрами комунікації: „1) що мовець хоче сказати;
2) як він це формулює” [2: 53]. Н. Арутюнова зазначає, що значення оцінних
предикативів має вихід в прагматику мовлення, бо воно пов'язане і з
емоційною сферою мовця, і з комунікативною метою висловлення [1: 43].

Типовою ознакою українського розмовного мовлення є використання
образних предикативів, виражених дієслівними метафорами, що позначають
решіт сфери людського буття. Проте, як і в багатьох інших слов'янських
мовах, асоціативно-образне сприйняття пов'язане з характеристикою та
функцією людини: її зовнішніх та внутрішніх ознак.

Дієслівні метафори на позначення поведінки людини засвідчують
реалізацію метафоричної моделі „*господарська діяльність* → *поведінка
людини*”: *брикати, в(у)стругнути, гризти, доїти, запрягати, киснути,
вмочуватися, місити, м'ятися, пилити, приліпати, уклепати* та ін. Часто
переносні значення таких мовних одиниць формуються на основі лексики,
що певним чином має стосунок до господарської діяльності українців
(обробітку землі, догляду за посівами, за худобою, обробка деревини та ін.).
Найчастіше розмовні метафори передають соціально-професійний колорит,
звідки територіальні особливості усного мовлення переважно простих
українців, часто селян. Образно-метафоричні дієслова мовці використовують
для позначення такої поведінки людей, що отримала чи заслуговує
негативної оцінки. Вередування, безперервне дошкуляння, надокучливість
покурами позначають лексеми *брикати, гризти, пилити*; проводити
тоді діяльно час – *киснути* й навпаки зробити щось незвичне – *встругнути*;
вмочувати нерішучість – *м'ятися*; примушувати багато працювати чи
вкористатися результатами чужої праці – *доїти, запрягати* та ін.

Наприклад: – *То бери Хилку. Ця як брикне, то й перекинешся*, – сказав
Іван (Н-Л., I: 367); *Що це ти думаєш встругнути задля гостей? Га? Про*

шик і не думай! (II-III, VIII: 350); *А на віва ти тюр Гатавчи? ... Прш ... ж від нього дитину, та й доїть тепер дурни старого (А. Гоголь) (СУМ II: 350); – Я все була у роботі та роботі: коли не гусей пасла, то вовки коли не шила, то прjala; стала підростати – до нечі запрягли (II. Мацион) (СУМ III: 282); – Ну довго будете м'ятися? – кричить Гнат, одбивши огиря (Тютюн., с. 308); – Бачте, я вам казав, що нічого журишися! Та ... мабуть, вас так Бог создав, щоб усе киснути (Кул., I: 132); Ви, любий, не пишіт мого серця, бо я вже спилений. Єк-сми свою газдиню поклав на ... то моя мірка перевершена, більше ані писнути не сьмію (Черемш., I: 61)*

Використання образних дієслівних лексем у писемному розмовному мовленні допомагає відтворити експресивність, невимушеність певної ситуації спілкування. До того ж засвідчує той факт, що у свідомості мови закріплено образне стереотипне сприйняття тих чи тих фразем дійсності у вигляді метафоричних моделей.

Дієслівні метафори на позначення процесу мовлення в основному розвинулися на основі господарської лексики і репрезентують реалізацію метафоричної моделі „господарська діяльність → мовлення людини”: *відрізати (одрізати), відрубати, загнути, зарядити, клепати, кресати, крутити, молоти (намолоти), сипати, сіяти, пиляти, писати, прилипати, устругнути* та ін.

Наприклад: [Наталка:] *Возному так одрізала, що мусить одчепити* (I. Котляревський) (СУМ I: 631); *– Товариши Дороги трохи зачепи. Натурально, по його виходить, що ми тут сиділи склавши руки, а це ж так* (Тютюн.: 113); *– Бог з вами, тіточко! Що це ви одно зарядили: смертні та смерті* (Мири., Повія, с. 163); [Одарка:] *Годі казна-що молоти! Кричи ти мені борошна позич* (П. Мирний) (СУМ IV: 791); *Якщо я кого пиляю, то хіба саму себе, та воно зате нікому не вадить* (Леся Українка) (СУМ VI: 503); [Терешко:] *Аж упрів від цього інтерву. Прилип, як шевць смола до чобота* (М. Зарудний) (СУМ VII: 658).

Лексеми *клепати, крутити, намолоти, сипати, плести* можуть розвинути образно-метафоричні значення в контексті, відтворюючи особливі процеси спілкування, а також входити до складу фразеологічних висловів *клепати язиком; крутити словами; як не крути, а...; намолоти сім мішків (кіп) гречаної вовни; банелюки плести; плести лико; плести сухого дучи сипати докорами (дотепалми, питаннями, прокльонами); як горох сипати як з мішка сипати*.

Окрім образного відтворення процесу мовлення, розглянуті лексико-фразеологічні одиниці передусім наділені емоційно-експресивним забарвленням й передають інтенції мовця, а саме прагнення дати негативну оцінку конкретної ситуації. Проаналізовані лексеми позначають такі особливості спілкування чи загалом говоріння, що пов'язані з хитрощами (*крутити, загнати*); брехнею, наклепом, пісенітницями (*клепати, плести, загнати*),

ство мовлення (відризувати, відрутувати); дошкульністю, безперервністю (бути, шити, пришити); говорінням зайвого, непотрібного (намолоти).

Вірною метафоричне відтворення процесу мовлення закріпилося й за назвами, що первинно позначають звукові явища, створювані тваринами, а потім різними (рідше якимись предметами), й реалізують метафоричну функцію „*тваринний світ* → *мовлення людини*”: гавкати, гарчати, сичати, скукцяти, скукцяти, накаркати, някати, муркотати, розкаркатися, скавчати (скавуліти), тарабанити, тріскотіти, трубити, шипіти, цокотіти, щибетати. Матеріали СУМу засвідчують фіксування семантичної структури названих лексем значень з маркуванням „переносні, переносні” або „переносні вульгарні, зневажливі” (для слів гавкати, сичати, розкаркатися). І лише окремі лексичні одиниці в словнику не позначені як розмовні (някати, сичати, щибетати).

Приклади: – *Ще й та обзивається!* – *Мовчала б уже та не гавкала.* – *Мотря до Мелашки* (І. Нечуй-Левицький) (СУМ II: 8-9); – *Вже скукцяти! Чортів курятник!* – *сердився Тарас, шугаючи ...мілою челяді* (О. Довженко) (СУМ IV: 415); *Господи! краще з тобою В сивих сідли шинках, Ніж муркотіти без тебе* *Всі молитви в вітарах* (Кримський) (СУМ IV: 829); *Клава ...кинула весело: – Наговорила, накаркала – тьху! Не будемо гадати та загадувати* (І. Рябокляч) (СУМ V: 100); – *Прощайте, Парасю!* – *някнула вона.* – *Прощайте, Палазю!* (І. Нечуй-Левицький) (СУМ V: 459); *Та нехай би за діло вишала, не так! А не треба чи слід, чи не слід – сичиш, сичиш і сичиш* (І. Карпенко-Карий) (СУМ IX: 210); [Прохор до Книща:] *Не скавчи, бери гранату. Ставай поруч* (Дмитренко), (СУМ IX: 238); – *Може, битимеш?!* – *Малі руки... руки не тріскотала вона, соваючись на місці* (П. Мирний) (СУМ X: 276).

Вибірання образних лексем, що позначають процеси мовлення, здійснюється кількома чинниками: намагання автора художнього твору створити невимушену атмосферу спілкування та передати комунікативні риси мовців. Тому образне позначення певної ситуації пов'язане зі потребою подати її експресивну та емоційно-оцінну характеристику. Приклади, зневажливе ставлення до мовця, а водночас до того, що він висловлює, передають лексеми гавкати, розкаркатися, тарабанити; роздривне, незадоволене мовлення позначають слова гарчати, сичати; швидкі розмови, скарги – скавчати, скавуліти, трубити; швидкий, шиплячий процес говоріння – закукцяти, тарабанити, тріскотіти, шипіти, цокотіти, щибетати.

Прикметною рисою образної предикації в розмовному мовленні є використання образних висловів, що за семантико-структурними особливостями відрізняються від моделі творення „діслово + форма іменника у 3. в. з числівником чи без нього”, а також наявністю цілісного значення, пов'язаного зі спорідненістю з фразеологічними одиницями. За способом номінації такі сполуки зараховують до явища аналітичної номінації, коли

для лексичного позначенням самої лише дії використовують не тільки носії мови, але й – метонімічно – назву діяча, предмета, способу, результату, місця тощо та ін. [6: 399]: *садити кулаком, класти руку* в значенні „бити когось”, *радитися голови, мати на голові* – думати та ін. Образні сполуки на зразок цього типу не знайшли активного відтворення та широкого закріплення в мовній практиці носіїв мови й не відображені у фразеологічних словниках, залишаються притаманною ознакою народнорозмовної фразеології. Її семантикою та компонентним складом значна частина образних сполук аналігічної номіналізації відображає особливості культурно-побутового життя українців (їхніх традицій, обрядів та ін.) і належить до культурно маркованих. До того ж такі вислови позначають поведінку людини, особливості спілкування, процеси споглядання, емоційно-психічний стан та ін.

Досить часто мовці використовують образні сполуки *на позначення смерті людини*: *замкнути очі, втратити життя, піти зі світу, покрутити роги, спочивати в землі* та ін. Творення таких висловів пов'язано з намаганням уникнути містично-забобонних табуйованих слів „смерть”, „померти”. Наприклад: – *Ти, Юзько!... Коло мене ...ходи ближче, ой боже, ти змилосердився, заки замкну очі...* (Коб., IV: 453); *Я ніколи не говорю неприємного коли кажу, що так маю зробити, то зроблю, хоч би мала при тім життя утратити* (Ярош.: 260); *Моя дитино, ох, моя дитино, за що ти так марно зі світа пішла* (Ярош.: 57); – *Браво! – крикнув капітан, подаючи Маркові руку – Від сьогодні за рік, коли ще роги не покручу, то і я тут буду* (Федьк.: 129); *Лучше волів би я спочивати в чорній землі, вмiсто мого старшого брата, ніж глядіти на нещастя моєї безвиної дитини!*.. (Коб., II: 26).

Образні сполуки *на позначення мовленнєвих процесів*: *брати (взяти) на язика* – пліткувати, *брати слова в уста* – говорити зайве, *лопотіти ротом, рот отворити* – говорити, *стулити морду* – замовкнути та ін. Наприклад: *Хочеш, аби тебе люди взяли на язика?* – говорила ліліка (Ярош.: 321); – *Ви навчили би його з раз, Івоніко! Хлопець неусться, став ще гірше лінивий і бере слова в уста, що хіба плакати над ним* (Коб., II: 44); *Чому ти доглядаєш краще твоїх мавпячих лап, а лопотієш ротом безумства, перобю!* (Коб., II: 314); – *Чи сей друк, що не вмiє отворити рота, думас брати нашу Аглаю?* (Ярош.: 238); – *Таже я лиш те ... – Стули морду, аби я тобі ю т стулив!* (Федьк.: 164).

Образні сполуки *на позначення людської поведінки*: *дробитися в кусники* – приїжуватися; *кулаків надавати, поламати кості* – побити когось; *лізти під ноги* – догоджати, підкорятися; *наплювати в обличчя* – образити, принизити. Наприклад: – *...був дійсно цілою людиною, не дробився в кусники для всіх і нікого, не гнувся, а прямував безоглядно до одного, до праведного* (Коб., I: 53); *Та брат мені кулаків надавав би, що й до другий Николів чув би, якби я йому сказав, що ти занедужав...* (Федьк.: 15); *Я тобі кажу, Саво, що не маєш чого боятися! Але як будеш дурним, будеш їм уст лізти під ноги, будеш ...хилитися перед ними, ...будуть тебе лякати й*

форм та питоми (Котл., II: 90), *Чи ти не розумієш, що це все одно, що всім та не тільки нам, але всім українцям на Буковині, в обличчя ти дивишся?* (Вільд.: 39).

Розвинуті образні засоби розкривають лише окремі, найбільш виразні, певну думку, особливості розмовного мовлення. Фіксування образного компонента змісту в семантичній структурі дієслівної лексики підпорядковане певним прагматичним особливостям процесу спілкування. Комуникативні функції мовця (надати оцінку елемента дійсності, висловити ставлення до об'єкта обговорюваного, виявити свої емоції, передати нестандартне, особливе бачення ситуації, вплинути на співрозмовника) пов'язані з когнітивно-емоційним пошуком найбільш відповідних асоціативно-образних зв'язків та виражальних засобів, що їх виявляють. Вибір образних одиниць зумовлений певною екстралінгвальних чинників, з-поміж яких вагому роль відіграють територіальна й територіальна приналежність мовця, культурне тло.

Література

1. Арутюнова Н., *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт*, М.: Наука, 1988, 341 с.
2. Haier M., *Die metaphoris Textkonstitution*, Erlanger: Palm u. Enke, 1988, 211 s. // Реф.: Байер М., Метафорическая организация текста, [в] Обществєнные науки за рубежом, Сер. 6, Языкознание: РЖ, 1988, № 3, с. 191-195.
3. Bartmiński J., *Styl potoczny*, [w] *Język a kultura*, T. 5, Potoczność w języku i culture. Ред. J. Anusiewicz, F. Nieckula, Wrocław, 1992.
4. Бидевич Ф., *Основи комуникативної лінгвістики: підручник* / Ф. Бидевич, К.: ВЦ „Акадєсія”, 2009, 376 с.
5. Бибик С., *Розмовний стиль* / С. Бибик, У книзі: Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела / За ред. д-ра філол. наук, проф. С. Єрмоленко, К.: Грамота, 2007, с. 279-283.
6. Гак В., *Языковые преобразования* / Владимир Гак, М.: Школа „Языки русской культуры”, 1998, 768 с.
7. Глуховцева К., *Емоційно-експресивна лексика в українських східнослов'янських говірках* / Катерина Глуховцева // Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка : Філологічні науки, № 3 (59) березень, 2003, с. 246-253.
8. Гуйванюк Н., *Основи синтаксичної номінації* // Н. Гуйванюк, Слово – Речення – Текст: Вибр. праці / Н. В. Гуйванюк, Чернівці: Чернівецький національний університет, 2009, с. 89-185.
9. Гуцуляк Т., *Образний компонент у семантичній структурі діалектної лексики* / Тетяна Гуцуляк // Науковий вісник Чернівецького університету, Вип. 428-429, Слов'янська філологія, Чернівці: Рута, 2008, с. 118-125.
10. Дворянкін В., *Оцінює й не оцінює в говірковій номінації (на матеріалі говірки с. Олексійка Великоновосілківського району Донецької області)* // Діалектологічні студії 2: Мова і культура / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей, Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якєвича НАН України, 2003, с. 130-138.

11. С'рмоленко С., *Розмовні мови* / С. С'рмоленко // У книжці Українська мовна енциклопедія / [редкол.: В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін.] К.: Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. Бажана, 2000, с. 560-561.
12. Жуїкова М., *Гене́за образної предикації в етнолінгвістичному аспекті* автореф. дис... доктора філол. наук за спеціальностями 10.02.01 – українська мова, 10.02.02 – російська мова / М. Жуїкова, Київ, 2009, 24 с.
13. Земская Е., *Русская разговорная речь: лингвистический анализ и проблемы обучения* / Е. Земская, М.: Русский язык, 1979, 240 с.
14. Їжакевич Г., *Стилістика фразеологічних одиниць* / Г. Їжакевич // У книжці Сучасна українська літературна мова / За заг. ред. акад. І. Білодіда, К.: Наукова думка, 1973, с. 150-211.
15. Каша М., *Проблеми перекладу розмовної мови* // Studii de limbă, literatura et metodică. Lucrările simpozionului internațional „Tendințe actuale în studiul limbilor, literaturilor și culturilor slave”, Cluj-Napoca, 19-20 iunie 2008, Anul XIII Coordonator Katalin Balázs, 2010, p. 91-99.
16. Масенко Л., *Усні форми побутування мови. Явище вульгаризації мовлення* // Незалежний культурологічний часопис „І”, 2004, Число 35, Електронний режим доступу: http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-usni_formy.htm.
17. Москаленко Н., *Українська розмовно-побутова фразеологія* / Н. Москаленко // Українське літературне мовлення, К.: Наукова думка, 1970, с. 54-58.
18. Пастернак Г., *До характеристики емоційно-оцінної лексики на позначення особистих рис людини в діалектах* / Г. Пастернак // Семасіологія і словотвір, К.: Наукова думка, 1989, с. 19-23.
19. Ужченко В., *Фразеологічний словник східнословобанських і степових говірок Донбасу* / В. Ужченко, Д. Ужченко, 5-те вид, Луганськ: Альма-матер, 2005, 348 с.
20. Яхина Д., *Образные средства в современной русской разговорной речи: на материале метафор и сравнений*, Дис. на соискание науч. степени канд. філол. наук: спец. 10.02.01 „Русский язык” / Д. Яхина, Саратов, 2007, 140 с., Електронний режим доступу <http://www.dissrcaat.com>.

Перелік умовних скорочень

1. Вільд. = Вільде Ірина, *Повнолітні діти* / Ірина Вільде, К.: Молодь, 1960, 400 с.
2. Коб. = Кобилянська О., *Твори: У 5 томах* / О. Кобилянська, К.: Держ. вид-во худ. літ., 1962-1964.
3. Кул. = Куліш О., *Твори: В 2-х т.* / П. Куліш, К.: Наук. думка, 1994.
4. Мирн. = Папас Мирний, *Зібрання творів: В 7-и т.* / Папас Мирний, К.: Наук. думка, 1968-1970.
5. Н-Л. = Нечуй-Левицький І., *Зібрання творів: В 10-ти т.* / І. Нечуй-Левицький, К.: Наук. думка, 1965-1966.
6. Тютюн. = Тютюнник Г., *Вир: Роман* / Г. Тютюнник, К.: Рад. школа, 1990, 512 с.
7. Черемш. = Марко Черемшина, *Твори: В 2-х т.* / М. Черемшина, К.: Наук. думка, 1974.
8. Федьк. = Федькович Ю., *Твори: В 2-х т.*, Т. 2: Повісті, оповідання, казки, драм. твори, листи / Упоряд. і приміт. М. Ф. Нечитайлюка, К.: Дніпро, 1984, 426 с.
9. Ярош. = Ярошинська С., *Твори* / С. Ярошинська, К.: Дніпро, 1968, 468 с.

CATEVA OBSERVAȚII ASUPRA OPERATORULUI ASPECTUAL DIN PREDICATUL COMPLEX

Daiana Cuibus

*Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, România
daianacuibus@yahoo.com*

Abstract. *Observations upon the Complex Predicate with Aspectual Verbs. The new grammars of the Romanian language (GALR 2005, GBLR 2008) redefine the 'predicate' – by (re-)enhancing its regency upon the subject (the subject is just a 'privileged' complement of the verb) and, moreover, by introducing the concept of 'complex predicate', which brings up for discussion the traditional concepts of sentence and phrase. Nevertheless, the structure of the 'complex predicate' – 'operator' and 'semantic support' – implies the analysis of certain verbs as aspectual 'operators', and, hence, the acceptance/reinterpretation of some morphological categories, such as aspect. The existence of the 'complex predicate' in Russian, as well as certain particularities of the Russian verbs can complete the approach to the 'complex predicate', in order to answer some questions, which are as complex as the name of this syntactic function: is there a 'complex predicate' in Romanian?; can the 'tradition' of other grammars become a necessary 'innovation' in the grammar of the Romanian language?*

Corespunzând „noțiunii tradiționale de predicat”, ca predicat al enunțării, predicatul complex”, așa cum este el definit și abordat în *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), ridică o serie de probleme pe care le dorim să le abordăm, propunând niște distincții necesare. Reținem, ca punct de pornire, definirea acestui tip de predicat, ca fiind „format dintr-un verb principal (suport semantic), care poartă predicția semantică și atribuie roluri tematice, și un operator verbal aspectual, modal, pasiv, copulativ, căruia i se atașează mărcile de flexiune” [GBLR: 398]. De asemenea: „predicatul complex conține, pe lângă suportul semantic, cel puțin un operator verbal de predicativitate (aspectual, modal, pasiv, copulativ), care poartă mărcile de flexiune...” [GBLR: 399].

În studiul de față ne rezumăm la a semnala doar câteva aspecte legate de existența în sine a unei atare funcții sintactice în limba română, precum și referitoare la „operatorii” aspectuali care intră în structura „predicativului complex”.

Raportarea, fie ea și succintă, la limbile slave, în general, și la limba rusă, în special, este, în pofida diferențelor tipologice și genetice dintre română și aceste limbi, un demers necesar, în încercarea de a înțelege eventuale rațiuni pentru introducerea unui atare concept în gramatica limbii române și, mai ales, pentru a observa în ce măsură acesta corespunde, dacă nu realității lingvistice în care este introdus, măcar celei din alte limbi.

Astfel, pe de o parte, preluate de către GALR și GBLR după, probabil, modelul limbii engleze, nici categoria aspectului și nici predicatul complex nu pot fi argumentate pentru limba română după aceleași tipare și nici justificate print-o